

Література

1. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури IX-XVIII ст. // <http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/6777.html>
2. Карасик В.И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 476 с.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
4. Кубрякова Е.С. Об исследовании дискурса в современной лингвистике // Материалы Третьей междунар. конф. “Филология и культура”. – Часть 1. – Тамбов: ТГУ. – 2001. – С. 8-11.
5. Кусько К.Я. Типологія та прагматика літературно-художнього дискурсу в поетичних творах Г. Гейне // Вісник ХНУ. – 2008. – № 805. – С. 3-10.
6. Телия В.Н. Основные постулаты лингвокультурологии // Материалы Третьей междунар. конф. “Филология и культура”. – Часть 3. – Тамбов: ТГУ. – 1999. – С. 14-15.
7. Branca P. Silent Sisterhood. Middle Class Women in the Victorian Home. – L.: Croom Helm, 1975. – 170 p.
8. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Use. – L., NY, etc.: CUP, 1987. – 345 p.
9. English Literature. Post-Romantic and Victorian Eras // The New Encyclopedia Britannica. – NY, Chicago, etc, 1993. – Vol. 15. – Pp. 597-600.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bulwer-Lytton E. Money // Nineteenth Century Plays. – L.: CUP, 1968. – P. 47-120.
2. Robertson T.W. Caste // Representative British Dramas. Victorian and Modern. – Boston: Little, Brown, and Company, 1924. – P. 279-312.
3. Wilde O. An Ideal Husband // Plays. – M.: Foreign Languages Publishing House, 1961. – P. 169-276.

УДК82.09(410)

В.А. Папушина,
*Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький*

ЗОБРАЖЕННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ К.РАНСМАЙРА “ОСТАННІЙ СВІТ”

У статті розглянуто особливості творчого методу австрійського письменника К.Рансмайра в романі “Останній світ”, зокрема методу “інтелектуального монтажу”, за до-

помогою якого автор досягає понадчасового звучання головного конфлікту твору – митець суспільство. Автор статті вважає, що роман К.Рансмайра відображає процес духовно-пошуку творчої особистості у постуні до “Олімпу”.

The given article deals with peculiarities of artistic method of the austrian writer K. Ransmeier in the novel “The last world”. In particular it highlights the method of “intellectual combining”, with the help of which the author achieves a supersonic sounding of the major conflict in the novel – between the amateur and society. The article’s author considers that K. Ransmeier’s novel reflects the process of spiritual search on the way to “Olympus”.

За останні роки з’явилося чимало літературознавчих розвідок з питань окремих аспектів роману К.Рансмайра “Останній світ”, зокрема проблеми параметрів просторово-часової моделі твору, а саме моментів суб’єктивного розуміння письменником часу та утопії, руйнування часових меж та послідовності часів, їх злиття; просторової сумісності різних епох. Дибенко Л. виокремлює використаний К.Рансмайром метод “інтелектуального монтажу” [6], завдяки якому у творі відбувається нашарування трьох культурних світів: міфологічного, античного та сучасного. Це, на її думку, дозволяє автору “володіти часом” [6], довільно поєднувати сучасне з минулим та майбутнім, активізувати тонкі асоціативні зв’язки між різними епохами, надавати порушеним в романі проблемам понадчасового значення.

Б. Бігун торкається причин руйнування “чужого” тексту в “Останньому світі”, зауважуючи, що постмодерністський твір став замкнутою системою, метатекстом, всередині якого немає меж між тими текстами, з яких він складається. Таке руйнування дослідник називає формою протесту в літературі й літературознавстві проти потрактування духовних цінностей як абсолютних, раз і назавжди даних. Можна додати, що архітектоніка роману спонукає до пошуку вічних цінностей у світі, у якому постійно відбуваються метаморфози. Можливо, таке завдання поставив перед собою Овідій, звернувшись до міфів, пов’язаних із перетвореннями. Таку мету мав Котта, вирушаючи на пошуки Овідія та його твору. Врешті, таку мету мав К. Рансмайр, міфологізуючи дійсність.

Статті дослідників творчості К. Рансмайра М. Ігнатенка, Д. Затонського, Б. Бігуна, Л. Цибенко містять дещо відмінні погляди на сутність і долю Модерну та Постмодерну, але усі дослідники наголошують на тому, що постмодерністичний твір певним чином відображає кризу духовного стану сучасного людства. “...Тотальна метаморфоза істинного в Культурі в ігрове і є “постморальною атомною бомбою”, у якої не менше мегатонн вибухівки, ніж у її посестер, щоб перетворити людство “в дим”, щоправда, своїм оригінальним

способом: знедійсненням Людства (сублімацією Людства дійсного, істинного, Людства людяного – його трансцендуванням в ілюзорне, недійсне людство” [4, с. 22]. Роман К. Рансмайра “Останній світ” є твором, який порушує важливі проблеми, пов’язані із духовною сутністю людини, її трагічною долею, метаморфозами, що з нею відбуваються. Письменник звертається до особистості в той момент, коли вона стоїть на межі найстрашнішої метаморфози: бути Людиною чи не Людиною. Як постмодерністський твір, “Останній світ” є “діючою моделлю постмодернізму” [3, с. 136], тобто відкритий для різноманітних тлумачень. Автор статті пропонує свою інтерпретацію окремих явищ роману, пов’язаних із духовністю сучасної людини.

Як правило, постмодерністський твір відображає певний кризовий стан у свідомості людини. Є багато підстав “тракувати постмодернізм у широкому сенсі, подібно до У. Еко, – не як “фіксоване хронологічне явище, а як деякий духовний стан” [4, с. 89–90]. Б. Бігун вважає: “якщо окреслювати коло постмодерністських явищ у літературі за світосприйняттям, то у постмодерністи можна записати авторів від Арістофана, у творчості якого зображено кризу давньогрецької цивілізації; Овідія і Петронія, що зафіксували розпад цілісної системи давньоримських традицій ..., – аж до М. Павича” [1, с. 90]. Зустріч в романі К. Рансмайра Овідія і Діта не випадкова. Доля античного письменника стає взірцем протистояння митця духовному розпадові, найстрашнішому ворогу Римської імперії. Образ Діта є, в першу чергу, уособленням духовної кризи “післявоєнного покоління”. Кожен із цих персонажів переживає своє трагедію: Овідій – втрату домівки і звичного способу життя, Діт – моральну і фізичну травму. Обидва персонажі виходять поза межі власної епохи й потрапляють до останнього світу, який можна трактувати як духовну кризу особистості. Основним змістом роману “Останній світ” стає внутрішній світ людини, її свідомість, здатна водночас поєднати декілька картин світу в єдиний потік переживань.

Бігун Б. звернув увагу на те, що сьогодні світ сприймається як художній текст, тому принципи й методи аналізу тексту можна перенести на вивчення інших явищ дійсності. “На кінець сьогоднішнього століття можна констатувати те, що дві тенденції визначають функціонування культури в сучасному світі. Перша пов’язана з тим, що література перестала відігравати ту роль в суспільному існуванні, яку вона відігравала протягом останніх двох сторіч [...] Друга тенденція визначається тим, що навколишній світ здебільшого сприймається й аналізується не як стабільна й впорядкована система з чіткими внутрішніми межами, а як художній текст, із властивими йому ілюзійністю, суб’єктивно-творчим способом впорядкування подій, принципово відкритістю різноманітним оцінкам і потракуванням, під впливом яких його смисл може істотно змінюватись і т.д.” [2, с. 141].

Проблеми сучасності К. Рансмайр психологічно тонко відтворює у філософському осмисленні, що виявляється в численних часових паралелях, історичних та політичних аналогіях у підтексті. Образ Діта пов’язує, на перший погляд, несумісні речі: він є ветераном останньої світової війни й одночасно мешканцем далекої країни Римської імперії епохи її розквіту. Крім того, він – ніби “за сумісництвом” – є помітною постаттю античної міфології [3]. Архетипне значення образу Діта полягає в тому, що він – людина, яка не належить ні світові живих, ні світові мертвих. Міфологічні образи та мотиви надають картині світу, який винаходить письменник, універсальних рис. Єдність реального і фантастичного в романі “Останній світ” зумовлена чинниками, що визначили особливості міфу, характером художнього закріплення у ньому певної інформації. У міфі викладається якась священна історія, первинна подія, яка відбулася на початку часів і персонажами якої були боги чи герої-цивілізатори. Ось чому в міфі закріплюється абсолютна істина. Злиття дійсного та фантазійного підносить міф над об’єктивною реальністю й перетворює його на носія понадісторично-часового й понадпросторового змісту.

Міфологічний матеріал, залучений до “Останнього світу”, стає тлом, на якому розгортаються окремі трагедії, доповнює їх своїми трагічними сюжетами, стає альтернативною долею людини. Слушною є думка Д. Затонського про те, що К. Рансмайр навмисне порушує істину у творі, нехтує загальновідомими фактами, змішує часи, маючи намір підкреслити втрату людством сенсу свого існування, фікцію так званого прогресу. Рансмайрові необхідно розповісти людству про долю Діта й змусити перейняти її, з цією метою він використовує архетипний потенціал міфу. “Саме те, що міфи неможливо осмислити, а лише відчутти, їх перманентна сучасність як альтернатива до реального часу, зумовлює стан “співпереживання” на емоційному рівні, що “захоплює” реципієнта” [6, с. 139].

У постмодерністському творі людина – це маргінальна особистість, позбавлена будь-яких норм моралі. Мотив втрати людством людського звучить і в романі К. Рансмайра, коли Овідій розповідає про мурашиний народ чи прихід нового покоління людей із базальтовими серцями, яке має бути витривалішим за попереднє, проте позбавленим “почуттів”, “красномовства кохання”. “...Мурашиний народ, який прийде на зміну мешканцям Егіни, є таким самим різновидом “не людства”, що й базальтові створіння, обіцяні поетом Томам” [2, с. 150]. Втрата людством моральних якостей приймає зримий образ, стає однією з численних метаморфоз, що відбуваються у творі. Розглянемо причини деяких з них. Майбутньому людству потрібна не тільки витривалість. Перетворення Прокни, Філомени, Терези на птахів набуває значення приреченості таких якостей людини як жорстокість і беззахистність: “...людина, яка як Терей, дійшла

до межі людського, перетворюється на тварину, яка, у свою чергу, гине вже в тваринній подобі, як Лікаон, і стає здобиччю комах” [2, с. 149]. Метаморфози в “Останньому світі” відбуваються також із історичною особою Овідієм, який з популярного поета, звиклого до розкоші, теплого клімату, перетворився на самотнього вигнанця суворих Томів. Але Овідій “...розповів на Чорному морі свої “Метаморфози” до кінця, зробив голе круте узбережжя, де мерз і тужив за домівкою, своїм узбережжям, а тих варварів, що утискували його і зрештою вижили до занедбаной Трахіли, взяв за свої образи” [5, с. 163]. У Томах свою “метаморфозу” переживає й Котта: “нужденні Томи, ця пряма “інкарнація” Назонової поезії, помалу відкривають перед ним справжні людські вартості, допомагають зрозуміти суть причетності до вічного... , матеріальний світ, що цілком заповнював життя Котти в Римі, крім нудьги, не викликав нічого. Тут, на напівдикому узбережжі він відкрив для себе справжні цінності, увійшов у Назонову поезію і світ, створений ним” [7, с. 200]. Перетворення, які відбуваються з Овідієм і Коттою, пов’язані з пошуками творчої особистості, її розумінням свого місця у Всесвіті. Попри загальний песимізм твору, ці метаморфози мають позитивний зміст, є надбанням людської цивілізації, які змогли викристалізуватись у процесі протистояння деспотії і духовному скам’янінню.

Свої метаморфози переживає і автор роману. Працюючи над твором античного поета, інтерпретуючи його, К. Рансмайр відчуває, що виходить за межі просторово-часової структури “Метаморфоз”, що вічні образи й теми античної міфології живуть у сучасності, “їх зустрічаєш то у Відні, то в невеликому гірському селі Пелопоннесу чи на узбережжі океану в Бразилії” [7, с. 195]. З висоти сучасної цивілізації письменник зумів побачити здатність людини вийти за межі зримої оболонки, створити власний світ, у якому знайдуть місце вічні страждання всього людства, і, попри все, рухатись вперед до “Олімпу”.

Слушною є думка А. Цибенко про те, що “К. Рансмайр створює свою філософію історії. Сучасність розуміється ним як ланка неперервного розвитку людства” [6, с. 137], а проблематика твору – суть творчості, етична сторона цензури, проблеми екології, влади, антигуманність тоталітарного режиму та воєн, що ведуть до знищення та самознищення, раціоналізм і прагматизм культури та духовний занепад окреслює коло проблем, яке сучасна людина має вистраждати, щоб піднятися сходинкою вище у своєму духовному розвитку. Символічним у такому потрактуванні є фінал роману: Котта, услід за примарою Овідія, піднімається на гору Олімп, який стає символом віри К. Рансмайра в незнищений духовий поступ людства.

Література

1. Бігун Б. Постмодерністський образ світу // Вікно в світ – 1999. – №3(6). – С. 88–96.
2. Бігун Б. "Последний мир" К. Рансмайра: избавление от текста или неизбежность текста? // Вікно в світ. – 1998. – №2. – С. 1411–60.
3. Затонский Д. Метаморфозы Овидия Назона, или Покушение на движущееся время: К. Рансмайр "Последний мир" // Вікно в світ. – 2000. – № 2. – С. 132–136.
4. Ігнатенко М. Ігрова культура постмодерну (або: вже не – культура) // Вікно в світ. – 1998. – № 2. – С. 16–24.
5. Рансмайр. Останній світ. – К.: Основи. – 1994. – 206 с.
6. Цибенко Л. Міфологічний вимір дійсності в романі Крістофа Рансмайра "Останній світ" // Українська література в Австрії, Австрійська – в Україні: Матеріали міжнародного симпозиуму. – К.: Брама ЛТД. – 1994. – 173 с.
7. Цибенко Л. Крістоф Рансмайр і його роман "Останній світ" // Рансмайр К. Останній світ. – К.: Основи. – 1994. – 206 с.

УДК 801.631.5.=111

О.А. Проценко,
ХДУ,
м. Херсон

ІМПЛІКАТИВНИЙ ПРОСТІР ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ К. СЕНДБЕРГА "PRAIRIE WATERS BY NIGHT"

Стаття присвячена проблемі визначення місця імплікатив (прихованих смислів) у формуванні імплікативного простору поетичного тексту

The article focuses on the problem of the place of implicates (hidden senses) in the formation of implicative space of the poetic text.

Розмаїття теоретичних тлумачень природи імпліцитних смислів, викликане багатоплановістю їх семантико-когнітивного породження, пояснюється постійною увагою науковців до проблеми, дослідження якої у кожній новій науковій парадигмі не вичерпує її сутності, а лише висвітлює нові грані й перспективи вивчення. Все це свідчить про актуальність вибору теми. Термінологічна невизначеність понять імпліцитний смисл (імплікат), імплікативний простір, відсутність системного підходу зумовлюють необхідність подальшого всебічного аналізу природи імпліцитного з використан-